

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ט

פרשת מטות

א. בלי יקר.

פרק ל', פסוק ג' :

נַעֲקֹר הַנָּדָר מֵעֲקָרוֹ. וְכָל יָחִיד מִמַּחֲה נִקְרָא בֵּית דִּין. וְכָל שְׁלֵשָׁה הַדְּיוֹטוֹת, עַל פְּנֵי בְיָדָם לְהַתִּיר נִדְרוֹ, לְמַנְעוֹ מִן הַחֲטָא, כִּי כָּל נֹדֵר נִקְרָא חוֹטָא, מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי תִחְדַּל לְנִדֵּר לֹא יִהְיֶה בְךָ חֲטָא" (דברים כג,ג).

וְיָמָּה שֶׁהַבְּעַל וְהָאֵב בְּלִשׁוֹן הַפָּרָה, וְחֲכָם בְּלִשׁוֹן הַתָּרָה, לְפִי שֶׁהָאִשָּׁה יוֹתֵר רְשׁוּת בְּעֵלָה וְאֲבִיָּה עֲלֶיהָ מִמָּה שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל בְּרִשׁוּת בֵּית דִּין, עַל פְּנֵי הַמָּוֶה בְּלִשׁוֹן הַמּוֹרָה עַל בְּטוּל הַנָּדָר מֵעֲקָרוֹ, כְּאֵלּוֹ לֹא הָיָה שֵׁם נֹדֵר כָּלֵל. אֲבָל לִשׁוֹן הַתָּרָה, מוֹרָה עַל דְּבַר שֶׁהָיָה נֶאֱסָר בּוֹ מִתְחֵלָה זְמַן מָה, וְאוֹתוֹ אֲסוּר הַתֵּר, כִּי אֵינּוּ מוֹפָר מִכָּל וְכָל, שֶׁהָיָה הַדְּבַר תְּלוּי בַּחֲרָטָה (ע"י רמב"ם הלכות נדרים פ"ג הלכה ט"ו וברדב"ז שם).

לֹא יִחַל דְּבָרוֹ. אֲבָל אַחֲרַיִם מַחְלִין דְּבָרוֹ. טַעַם לְהַתִּיר נִדְרִים בִּיחִיד מִמַּחֲה אוֹ בְּשֵׁלֶשָׁה הַדְּיוֹטוֹת שֶׁנִּקְרְאוּ בֵּית דִּין, אֲנִי לְמַדִּין מִן הַפָּרָה הָאֵב וְהַבְּעַל. כִּי כָשֶׁם שֶׁהָאֵב וְהַבְּעַל, לִכְךָ יֵשׁ בְּיָדָם לְהַפֵּר, מִטַּעַם שֶׁכָּל אִשָּׁה בְּרִשׁוּת בְּעֵלָה אוֹ בְּרִשׁוּת אֲבִיָּה, וְאֵין כַּח בְּיָדָהּ לַעֲשׂוֹת גְּדוּלָּה אוֹ קִטְנָה בְּלִמֵּי הַסְּכָמָתָם, וְדוּמָה כְּאֵלּוֹ הַתְּנִי בְּשַׁעַת הַנָּדָר עַל מְנַת שִׁיִּסְכְּמוּ הַבְּעַל אוֹ הָאֵב, וְכִשְׁאֵינָן מְסַכְּמִים - אִזּוֹ לְמַפְרַע בְּטַל הַנָּדָר מֵעֲקָרוֹ, כִּי מִסְתַּמָּא עַל דַּעְתָּם נִדְרָה, אוֹ כְּאֵלּוֹ נִדְרָה עַל דַּעְתָּם. כִּךָ כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל הוּא בְּרִשׁוּת בֵּית דִּין, וּמַחְיָב לַעֲשׂוֹת כְּכָל אֲשֶׁר יוֹרֵי לוֹ הֵבִית דִּין, וְכָל נֹדֵר דוּמָה כְּאֵלּוֹ הַתְּנָה בְּשַׁעַת הַנָּדָר עַל מְנַת שִׁיִּסְכְּמוּ הֵבִית דִּין עִמּוֹ; וְכִשְׁאֵינָן מְסַכְּמִין -

תוספת

1. איך פרשנו מבין כאן את הערה: "וחל"?
2. פרשנו מסביר את הדמיון בין האב והמצל למוחמה או בית דין, התוכף להסביר ולנמק?
3. מה בין "הפרה" לבין "התרה" ולמה זה חשוב?

* * *

ב. תוספת ברכה . פרק ל', פסוק ג' :

לֹא יִחַל דְּבָרוֹ (ל' ג')
הלשון לא יחל בא תחת לא יחלל, וכן ביחזקאל (ל"ט ז') ולא אחל את שם קדשי תחת ולא אחלל, ומקביל אל לשון התורה ולא תחללו את שם קדשי (פ' אמור, כ"ב), ובאורו, לא להקל, לא לנאץ את דבריו לשנותו, וטעם הדבר שבאו הלשונות יחל, תחת יחלל ואחל תחת אחלל — הוא עפ"י מה שבארנו, כי מדרך לשה"ק, כשבאות שתי אותיות דומות תכופות זו לזו, תשמט לפעמים אחת מהן, וכמו שכתב רש"י בסוף פרשה ג' (י' כ"ט) בענין השם שרה, שעיקר השם — שררה, ומפני תכיפת שני רישי"ן נופל אחד מהם, וכן שם (י"א ז') ונבלה שם שפתם —

תחת

ובלל, כי השרש בלל, ומפני תכיפת שני למדי"ן נופל אחד. והארכנו בזה בפרשה נח בפסוק זמוראכם וחתכם (ט' ב') שבא שם וחתכם תחת וחתתכם, עיי"ש. וגם כאן לא יחל — תחת לא יחלל עפ"י באור זה. ודומה לענין לשון זה — הוא הפסוק בפרשה תצא (כ"ג כ"ד) מוצא שפתיך תשמור.

ואעפ"י שהבאור פשוט מאוד, ולא הי' כל הכרח לפרשו, אך מצאנו להכרח לזה, יען כי ראיתי לרשב"ם בפירושו לתורה כאן שמסב ענין הפרשה והלשון לא יחל למובן אחר. וכותב, כי לשון זה מוטב על פרשת קרבנות דפרשה פנחס הקודמת, דמי שעליו חובות מקרבנות עפ"י נדרים ונדבות, לא יעכב ולא ימתין מלשלם, והלשון לא יחל הוא ממובן הלשון בפרשה נח (ח' י') ויחל עוד שבעת ימים, ובתהלים (קל"א ג') יחל ישראל אל ה' עכ"ל.

ואני תמה על כלל פירוש זה, דהא על מניעת איחור השלומי נדר כתיב מפורש ביחוד בפרשה תצא (כ"ג כ"ב) כי תדור נדר לה' אלהיך לא תאחר לשלמו, אבל כאן איירי על ביטול כל נדר שנודרים וכמו שתרגם אונקלוס על לא יחל דברו — לא יבטל פתגמה.

וגם אם רק על איחור קרבני נדר איירי כאן מה ראה לפרש כאן כל דיני נדרים בנשים פנויות ונשואות.

ועוד כתב, כי המפרש את הלשון לא יחל מענין חילול טעות הוא בידו, עכ"ל, ולא פרש טעם הטעות, אבל לפי שבארנו למעלה ממובן לשון כזה ביחזקאל בסמיכות ללשון התורה ולא תחללו את שם קדשי, וביחזקאל כתיב, ולא אחל את שם קדשי הרי דיחל מפורש לשון חלול, וגם כי עדותו של הפירוש הזה בצדו, דסמיך ל'י ככל היוצא מפיו יעשה. ולכן מזה ומזה דברי הרשב"ם נפלאו ממני.

מלות

1. מה הקושי ומה המצנה לכך?
2. מה ההוכחות de כרש"ןו אמק ומות אחרי"ט?
3. מה תשובתו השנה de הרשב"ם?
4. למה כרש"ןו אינו מקבל?
5. מהי ההוכחה מן הצי"ט כיחזקאל?

* * *

ג. תוספת ברכה. ככל היוצא מפיו יעשה (ל' ג')
פרק ל' פסוק ג': לכאורה אחר לשון לא יחל דברו, אין מוכרח עוד לבא הלשון לכל היוצא מפיו יעשה, דהיינו הך, שלא יחל דברו אך יקיימם כפי שיצא מפיו.

ואפשר לומר, כי בתוספת לשון זה בא לרמוז מה שכתב הרמב"ם בהלכות דעות (פרק א') שבכל דבר וענין בחיים לא ילך אדם בקצה כל מדה הרחוקות זו מזו, אך ילך בדרך הממוצע, ועל כזה כיון שלמה לאמר אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר למה תשומם (קהלת, ז' ט"ז). ויען שמצינו ממדת הצדיקים שאומרים מעט ועושין הרבה, ולהיפך הרשעים אומרים הרבה ועושין מעט (וע' בב"מ פ"ז א'), על זה אמר כאן, לא תלך באחת מהפרוות אלה, לא תוסיף על נדרך ולא תגרע ממנו. אך רק ככל היוצא מפיו יעשה, לא פחות ולא יותר.

מלות

1. לכאורה מה קושי מוצא שרש"ןו כאן?
2. איך קושי שרש"ןו את צמ"טו למצ"ט מן הפאמ"ט?
3. מה מ"טו ההפסל שהוא מלמנו כאן?

* * *

"לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה".

ד. הרמב"ם.

פרק ל' פסוק ג': הוזהרנו מלעבור על מה שחייבנו עצמו בדיבור, אף על פי שהוא בלי שבועה. ובא הפירוש "לא יחל דברו" — לא יעשה דבריו חולין, כלומר שיחייב עצמו דבר ולא יקיימו. וכן כל הדומה לקרבן, כגון שנדר לבדק הבית או לצדקה, או לבית הכנסת וכיוצא בזה.

סה"מ (לא תעשה) קני"ז

1. מהו חידושו של פרשנו בדבר התחייבות הצל בה אם את אינה שפוצה?
2. איך פרשנו מרחיב זאת על דברי אחרים?

* * *

**ה. באור יש"ר .
פרק ל' פסוקים א'-ד' :**

ל (א) ויאמר משה. להפסיק הענין, לפי שעד כאן דבריו של מקום, ופרשת נדרים מתחלת מדבורו של משה, הולך להפסיק תחלה ולומר שחזר משה ואמר פרשה זו לישראל, שאם לא כן יש במשמע שלא אמר להם זו, אלא בפרשת נדרים התחיל דבריו: (ב) אל ראשי המטות לבני ישראל. אין ספק שכל המלות כללותיהן ודקדוקיהן נאמרו למשה מסיני, אמנם משה לא אמרם מיד אלא כפי הזמן והמקום הראוי, ודיני הפרת נדרים לא היה צריך למוקדם לשום אדם עודנו בחיים, כי הוא ע"ה היחיד מומחה שדור היה מפר הנדרים והשנועות צעת הלורך, אולם עתה שקרב עת מותו ראה ללמד אל ראשי העם דיני הפרת הנדרים, כי הם יהיו במקומו לענין זה, ומטעם זה לזה רק אל ראשי המטות, כי אין לורך ללמד לכל בני ישראל תורת הנדרים, ואולי צריך להעלים אלה החקים מהם שנה ינהגו קלות ראש בנדרים, אבל לחכמי ישראל ראשי שבטיהם למד המשפט: זה הדבר אשר צוה ה'. לפי שהזכיר למעלה נדרי גבוה לבד מנדריכם ונדבותיכם, אמר כאן שיש עוד נדרי הדיוט וככל היולא מפי האדם חייב לקיים ולעשות: (ג) איש. פרט לקטן, והתחיל בנדרי האיש כי האדם מעת היותו לאיש הוא האדון על עצמו ואין מי שימשול בו להפר נדריו, ולכן צריך שיקיים ככל היולא מפיו, ואח"כ דבר בנדרי האשה שלפעמים יש בה נאחר להפר נדריה: השבע. מקור במקום עתיד: לאסר אסר על נפשו. הוראת השורש הזה היא ענין סגירה או קשירה, ואסרנוהו לעשותו (שופטים ט"ז ה'), וימסו אסוריו (שם ט"ז י"ד), והם היתרים שנאסר בהם, ולכן נקרא בית הכלא בית האסור (וימיה ל"ז ט"ו), לפי שהבית הזה סגור ומסוגר שלא ילאו היושבים בו, והושאל על רלון האדם שהוא חפשי בטבעו לעשות ושלל לעשות, כאשר תמנעוהו מזה או אזהרה מעשות דבר מה, הרי כאילו הדבר נקשר ונסגר, ואין ביכולת האדם להשיגו, וזהו ענין לאסור אסר על נפשו, שיקשור את נפשו בדבריו וימנע מעשות דבר שהיה ביכולתו לעשות, וכן שמשו חז"ל בכל איסורי התורה ודברי סופרים בלשון הזה, ובהפך אמרו מותר מתרת, שהוא ענין התרת הקשר, כמו ה' מתיר אסורים (תהלים קמ"ז ז'), ואמרו בספרי לאסור איסר על נפשו, לאסור את המותר ולא להתיר את האסור, שאם נשבע לאכול נבלות וטרפות אין השבועה חלה, והנה אם תדקדק בעומק פשוטו של מקרא תראה שכל נדר הנחתו הראשונה על קבלת החיוב לעשות, והאסור שלא לעשות, ולזה תראה בכל הפרשה שיחזר הנדרים והאסורים, יאמר נדריה ואסריה, ונדריה עליה או מבטא שפתייה אשר אסרה על נפשה, וכן תמיד, ענינו שיחייב האדם את עצמו לעשות או שלא לעשות, והנדר לעשות הוא לה', שיחייב את עצמו לתת לגבוה מנכסיו, כגון אם אמר הרי עלי עולה או שלמים, ועי"ז פעמים יהיה תכלית הנדר שלא לעשות, כגון אם יאמר אם אעשה כך אתן כך וכך לגבוה או אתענה, או אם יאמר בלשון קונס ושאר לשונות הנדר שהזכירו חז"ל, שע"י כך הרי הוא כאילו הקדיש הדבר לשמים, ואסר על נפשו שלא לחללו, ותבין מזה אמרו כי ידור נדר לה' או השבע וגו', שהם שני דברים: לא יחל דברו. לא יעשה דברו חולין, אלא כל הדברים היוצאים מפיו יהיו כהקדש, שאם לא יעשה כן יחללם:

עאלות:

1. על אינה קושי אפשרי צונה פרשנו בדבריו לפסוק אי'?
2. מה הסברו לפסוק ב' ולמה היה זה שוב לאמר כאן?
3. מה ההקדף בין איש לבין אישה?
4. פרשנו מרחיב ומסביר את הפרש: "אסר", מה בדיוק פירושו לכך?
5. איך פרשנו מבין "לא יחל" ומאינה טעות הוא פא הציפון?